

BADIIY MATNNING LISONIY TADQIQIDA PRAGMATIKANING O'RNI

Shaxrizoda Maxsutali qizi Akbarova
QDPI

Annotatsiya: Badiiy matn - inson tafakkuri va dunyoqarashi mohiyatining yorqin ifodasidir. U faqatgina estetik maqsadlar uchun emas, balki muayyan g'oya, ma'no, ruhiy kechinmalar, ijtimoiy va madaniy holatlarni ifodalash hamda ularni o'quvchiga yetkazish uchun xizmat qiladi. Shu sababli badiiy matnda nutq elementlarining lisoniy va noinsoniy vositalardan foydalanilishi, matnning semantik tarkibi, stilistik bo'yoqlari va eng muhimi, uning funksional-pragmatik jihatlari har doim ilmiy tadqiqotlarning diqqat markazida bo'lib keladi. Badiiy matnlar tahlilida zamonaviy lingvistikaning asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida pragmatika, ya'ni nutqning erishmoqchi bo'lgan natijasini, maqsadga yo'naltiruvchi vositalarni va ularga ta'sir qiluvchi lisoniy faktorlarni chuqurlik bilan o'rganish ustuvor ahamiyatga ega bo'lmoqda.

Kalit so'zlar: badiiy matn, tilshunoslik, pragmatika, muloqot, taassurot, tahlil, nutq, ma'lumotlar, lingvistika, lisoniy faktorlar, metodlar, natija

THE ROLE OF PRAGMATICS IN THE LINGUISTIC STUDY OF A LITERARY TEXT

Shakhrizoda Maksutali qizi Akbarova
KSPI

Abstract: A literary text is a vivid expression of the essence of human thinking and worldview. It serves not only for aesthetic purposes, but also to express a certain idea, meaning, spiritual experiences, social and cultural situations and convey them to the reader. Therefore, the use of linguistic and non-linguistic means of speech elements in a literary text, the semantic composition of the text, stylistic coloring, and most importantly, its functional-pragmatic aspects have always been the focus of scientific research. In the analysis of literary texts, pragmatics, that is, an in-depth study of the intended result of speech, the means that direct it to the goal, and the linguistic factors that influence them, is of paramount importance.

Keywords: literary text, linguistics, pragmatics, communication, impression, analysis, speech, data, linguistics, linguistic factors, methods, result

Tilshunoslik - inson tilining mohiyatini, tuzilishini, funksiyasini va taraqqiyotini tizimli o'rganadigan fan sohasidir. Bu fandagi tadqiqotlar tildan inson tafakkurining

oyna sifatida foydalanishi, madaniyat, jamiyat va tarixiy jarayonlar bilan chambarchas bog'liqligini ochib beradi. Har bir millat o'z tilida yashaydi va rivojlanadi, to'plangan tajribasi, ijtimoiy qadriyatlari, dunyoqarashi, ruhiy olamining aksini til vositasida ifodalaydi. Shu sababli, tilshunoslik - nafaqat tilning grammatik qurilmalari, balki uning mazmun, semantika, stilistika, psixologik va ijtimoiy jihatlarini o'rganuvchi keng qamrovli fan hisoblanadi. Bu fan doirasida tildagi fonetik, morfemik, so'z yasalishi, sintaksis, semantika, pragmatika, uslub va boshqa ko'plab bo'limlar chuqur tahlil etiladi. Tilshunoslik insoniyat taraqqiyoti uchun muhim bo'lgan ijtimoiy muloqot, tafakkur, milliy o'zlik va madaniy merosning asosiy toshi sanaladi. Shu bois, tilshunoslik zamonaviy fan taraqqiyotining eng ilg'or va faol yo'nalishlaridan biri bo'lib, har bir davrda insoniyat tafakkurining yuksak namunasini o'zida mujassamlashtiradi.

Pragmatika tilshunoslikda nutqning shaxsga yo'naltirilganligini, unga bilvosita va bevosita ma'lumotlarni yetkazish, taassurot qoldirish, ta'sir ko'rsatish, madaniy muloqotni ta'minlash kabi jarayonlarni o'rganuvchi tarmoq sifatida rivojlandi. Aynan badiiy matnlar bu nuqtayi nazardan boy manbaga aylangan. Badiiy matnni o'qigan har bir kitobxon avvalo muallif tomonidan mo'ljallangan ma'lum bir g'oya va hissiyotni his qiladi, tanaffus va ohang, leksik va frazeologik birliklar, til vositalari orqali bera olgan ideallik, unga ta'sir o'tkazish, muloqotga kirishish hamda sezilarli ruhiy-psixologik muhitni shakllantirish pragmatikaning badiiy matnlardagi o'rni naqadar ustuvor ekanini namoyon qiladi. Ko'p hollarda badiiy matn yuzasidan olib borilayotgan tadqiqotlar bir yoqlamalik, ya'ni semantik yoki sintaktik qiyofasini faollashtirgan bo'lsa-da, hozirgi davrda nutqiy faoliyatni, kommunikativ jarayonni kengroq qamrab oluvchi, uni muallif, o'quvchi, asar tuzilmasi va jamiyat, tarixiy davr kabi komponentlar bilan uzviy bog'lashga imkon beruvchi metodlar, ayniqsa pragmatik yondashuvlar ilmiy izlanishlarning muhim yo'nalishiga aylandi.[1]

Pragmatika, avvalo, matndagi har bir birlikning, har bir so'z, ohang va tugalangan nutq egasining aks sadosi asosidagi maqsadini belgilaydi. Chunki til ob'ektiv hodisa emas, balki kommunikatsiya vositasidir. Badiiy matnda ishlatilgan har bir ifoda, har bir leksik birlik o'zining nutqiy vazifasiga ega bo'ladi. Ba'zida muallif tilga olmagan ma'no, nutqning tashqarida qolgan qatlamlari ham o'quvchiga to'g'ridan-to'g'ri yoki bilvosita yetkaziladi. Bunday hollarda pragmatik yondashuv matnni chuqur tahlil qilishda, jumladan, ijtimoiy, madaniy, psixologik kontekstlarni, matn va o'quvchi o'rtasidagi interfaol aloqani, muallifning niyat va maqsadlarini anglashda juda muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy tilshunoslikda bunday tahlil usulining chuqurlashuvi natijasida badiiy matndagi estetikani, idrok jarayonini, tipik va atipik jihatlarini, matndagi adresatga (murojaat qilinuvchiga) xoslik va individual tafovutlarni kashf etishga imkoniyat ochildi. Chunki lisoniy jihatdan asarni tahlil qilar ekanmiz, unda nafaqat leksik, grammatik, stilistik shakllarni, balki ularning semantik

dinamizmi, kommunikativ quvvati, turli vositalar orqali nutq sub'ektiga yetkaziladigan asosiy g'oyani, hissiy va psixologik nuqtalarni ham chuqur o'rganish talab qilinadi. Shuni alohida ta'kidlash kerakki, pragmatika badiiy matnga faqatgina nutqiy vosita, shakl va mazmun orasidagi o'zaro munosabat sifatida emas, balki faol kommunikativ aloqani shakllantiruvchi ijtimoiy-psixologik hodisa sifatida ham qaraydi. Shu sababli, zamonaviy adabiy asarlarning aksariyati, ularning tahlilida pragmatic omillar, muallifning nutq quroli, shakllantirish metodlari, matnda yashiringan yoki ochiq ifodalangan g'oya, obrazlarning kommunikativ xususiyatlari yetakchi rol o'ynaydi. Adabiy matn o'z mohiyatiga ko'ra ko'p qavatli mazmunga ega bo'lib, unda asosiy voqea va holatlardan tashqari, o'quvchiga yetkaziladigan tashviqot, targ'ib, hissiy motivatsiyalar ham jamlangan bo'ladi.[2]

Matnning pragmatik tahlilida sintaktik qurilmalardan to fonetik va leksik birliklargacha bo'lgan elementlarning hammasi inobatga olinadi. Asarda jimjimador tasvir, poetik obrazlar, ritmik bo'yoqlar va til vositalarining tanlanishi - bularning bari o'z-o'zidan yuzaga kelmagan. Har bir tanlov muallif tomonidan qaysidir maqsad, g'oya, ta'sir o'tkazish uchun amalga oshiriladi. Shu sababli, badiiy matnni o'rganishda uning faqat tashqi qiyofasi emas, balki ichki qatlami, ya'ni nutqning pragmatik kuchi asosiy e'tiborga molik. Pragmatik tahlil asosan kommunikatsiya jarayoni, muallif va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro aloqaning bosqichlari bilan bevosita bog'liq. Yuqorida ta'kidlanganidek, har bir adabiy-badiiy asar, roman, hikoya yoki she'riy to'plam muallifning ma'lum bir maqsad, niyat asosida yaratiladi. Bu maqsad nutq vositasida, matndagi turli semantik, stilistik va sintaktik vositalar orqali ifodalanadi. O'quvchi bu vositalarni idrok etish, ular orqali matnga kirib borish, muallif bilan ruhiy va intellektual aloqa o'rnatish jarayonida ko'plab pragmatik resurslar harakatga keladi. Shu orqali matndagi tasvir, voqea, obraz o'zining mukammal ifodasini topadi, o'quvchi tezda asar muhitiga moslasha oladi. Yana bir muhim jihat, badiiy matnlarda pragmatikaning o'rni ta'kidlar, istaklar, o'xshatishlar, baholashlar, ohang va intonatsiya vositalarida, matnning umumiy semantik strukturasi va energetikasida namoyon bo'ladi. Har bir nutq egasi o'zining nutqiy maqsadiga erishishda faqatgina informatsion bo'laklarni emas, balki hissiy, estetik, baholi va motivatsion birliklarni ham ishlatadi. Muallifning qahramonlarni yaratish, voqealarni joylashtirish, matnga individual ruh bag'ishlashdagi harakatlari, odatda, pragmatik jihatdan asoslangan bo'ladi. Bu esa matn va o'quvchi o'rtasida ko'prik, mustahkam aloqa yaratadi. Pragmatik omillar matnda intertekstual va metakommunikativ elementlar orqali ham ko'plab namoyon bo'ladi. Har bir tilshunos va adabiyotshunos, badiiy matnni o'rganar ekan, undagi zamonaviylik, tarixiylik, jamiyat va shaxs ideallarining o'zaro bog'liqligi, asarning amalga ta'siri va ijtimoiy muhitga ta'sirini tahlil qilishda pragmatic yondashuvga alohida urg'u beradi. Chunki

har bir kommunikativ hodisaning asosida lisoniy jihatdan izchil va mantiqiy asoslangan pragmatik xatti-harakat yotadi.[2]

Matn va undagi elementlarni pragmatik jihatdan o'rganish orqali asar semantikasi yanada boyiydi, har bir qahramon, voqea, holat va ruhiy tafakkur to'liqroq ochiladi. Tahlil natijasida muallifning niyati, yuqori darajadagi kommunikativ kompetensiyasi, til vositalaridan istalganicha va o'ta nozik darajada foydalanish mahorati yuzaga chiqadi. Demak, badiiy matn lisoniy tadqiqotlarida pragmatika - bu nafaqat leksik-semantik yoki stilistik hodisalarni, balki nutq va muloqot sub'ektlari faoliyatini, o'qish, tushunish, idrok qilish va ta'sirlantirish bo'g'inlarini ham tadqiq etuvchi muhim soha hisoblanadi. Boshqa so'z bilan aytganda, badiiy matn nafaqat o'zining tashqi doirasida, balki ichki energetikasi, sememlari, ruhiy va axloqiy konnotatsiyalari, kommunikativ ta'sir kuchi orqali ham rivojlanadi va o'quvchiga yetib boradi. Bunda muallifning nutq strukturasi, asosiy va yordamchi obrazlar, til va uslub tanlovi, hatto ayrim leksik birikmalarning joylashuvi, ohang, nuqtai nazar va boshqa ko'plab pragmatik mezonlar ustuvor rol o'ynaydi. Pragmatikaning badiiy matndagi o'rni, shu sababli, adabiy asarning kuchli kommunikativ xususiyatlari, o'quvchi va muallif orasidagi estetik, ruhiy, hissiy aloqalarni mustahkamlash bilan izohlanadi. Pragmatika metodini qo'llash orqali badiiy matndagi yashirin va ochiq konnotatsiyalar, dialog va monolog shakllari, idrok va tushuncha qatlamlari, emotsional va psixologik omillar chuqur va aniq tahlil qilinadi. Bu esa zamonaviy adabiyotshunoslikda yangi metodologik yondashuvlarni shakllantirishga, badiiy matnlarni tahlil qilish, o'rganish va uni o'quvchi ongiga singdirishda samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.[3]

Zamonaviy adabiyotlar pragmatik tadqiqotlarda o'zining yangiliklarga boy, zamondan orqada qolmaydigan, ilmiy jihatdan yetuk va keng qamrovli xususiyatlari bilan alohida ajralib turadi. Hozirgi zamon tilshunosligida pragmatikaning rolini qayta ko'rib chiqish, uni chuqur, ilmiy asoslangan, zamonaviy metodologiyalar orqali tadqiq etishga alohida e'tibor berilmoqda. Butun dunyo tilshunosligida kechayotgan jarayonlar ta'sirida, aynan pragmatika sohasi tilning turli kommunikativ, ijtimoiy va madaniy muammolarini yoritishda asosiy omil bo'lib bormoqda. Chunki pragmatika tilni insonlarning o'zaro muloqot qilish, ijtimoiy munosabatlarni o'rnatish, shaxsiy va jamiyat manfaatlarini ifoda qilish vositasi sifatida o'rganadi. Shu bois, bugungi adabiyotlarda, ilmiy-empirik tadqiqotlarda pragmatika sohasiga yangicha falsafiy, psixologik va lingvokultural yondashuvlarning chuqur integratsiyasini ko'rish mumkin. So'nggi yillarda pragmatika tadqiqotlarida tilning faqat formal strukturasi emas, balki uning yashirin, kontekstual, muloqot jarayoniga bog'liq xususiyatlari ko'proq o'rganilmoqda. Yangi zamonaviy adabiyotlarda til belgilari, muloqot konteksti, ishtirokchilar o'rtasidagi munosabatlar, qulay yoki salbiy kommunikativ sharoitlar, axborotni yashirish yoki oshkor qilish mexanizmlari, til va tafakkur

bog'liqligi ancha chuqur tahlil qilinayotir. Pragmatika o'z ichiga muloqotda vositalarning vazifasini, niyat va maqsadlarning ifodasini, shuningdek, til va madaniyat o'rtasidagi murakkab munosabatlarni oladi. Shu sababdan ham, zamonaviy adabiyotlarda tildan foydalanishning innovatsion, zamonaviy, ijtimoiy jihatlari doimiy tahlil ostida bo'lib, yangi ilmiy paradigmalarining shakllanishiga imkon yaratmoqda.[4]

Zamonaviy pragmatika izlanishlarida analitik va empirik yondashuvlar mutanosib uyg'unlashmoqda. Bu esa tilshunoslik bo'yicha mavjud nazariyalarning zamon talablari va hozirgi axborot texnologiyalari asosida rivojlanishiga yo'l ochmoqda. Ayniqsa, kommunikativ jarayonlarni tadqiq qilishda turli zamonaviy vositalar, ayniqsa elektron korpuslar, big data hamda sun'iy intellekt algoritmlaridan foydalanish, natijalarni keng ko'lamda, chuqur tahlil qilish imkoniyatini bermoqda. Yangi zamonaviy adabiyotlarda muloqot kontekstining hajmi, zamonaviy media muhitidagi ijtimoiy-kommunikativ munosabatlar, tilning sotsiolingvistik va psixologik jihatlari aniqlashda ilg'or texnologiyalar va uslublar asosiy ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy tadqiqotlarda tilning pragmatik jihatiga doir ishlanmalar tobora ko'paymoqda va bu, o'z navbatida, tilshunoslikda yangicha nazariyalarning paydo bo'lishiga olib kelmoqda. Bunday adabiyotlarda til tabiatiga sotsial va madaniy jihatdan turlicha yondashish muhim o'rin tutadi. Maxsus yuritiladigan empirik tadqiqotlar natijasida til muammolari yangi kontseptsialarda tasvirlanmoqda, ijtimoiy-madaniy omillarning tilga va nutqqa ta'siri doimiy tadqiq etilmoqda. Bugungi kunda nutqning boshqaruvchanligi, tilning axborot yetkazish, anglash, muomala qilish vositasi sifatidagi zamonaviy rollari yanada keng tahlil qilinmoqda. Muloqot ishtirokchilari o'rtasidagi nuqtayi nazar, til vositalarining moslashuvchanligi, kontekst va kommunikatsiya sifatining o'zgaruvchanligi zamonaviy tadqiqotlarning asosiy mavzularidan biri bo'lib turibdi. Shuningdek, zamonaviy adabiyotlarda tilshunoslikning boshqa sohalari - sotsiolingvistika, psixolingvistika, madaniyatshunoslik, semiotika bilan ham uzviy integratsiyasi kuzatiladi. Pragmatikaga oid yangi ishlanmalarda til va tafakkur o'rtasidagi bog'liqlik, ijtimoiy identifikatsiya, shaxs va jamiyat munosabatlarining til orqali ifodalanishi, madaniyat va til birligining yangi aspektlari mukammal o'rganiladi. Bu esa, pragmatik tadqiqotlarda nafaqat an'anaviy, balki innovatsion yo'nalishlarda, kognitiv va antropologik asoslarda ilmiy ishlanmalarni kengaytiradi.[5]

Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda pragmatika tadqiqotlariga bag'ishlangan asarlarda til va muloqot asosan ijtimoiy jarayon sifatida ko'riladi, mazkur jarayonda insonlarning hayotiy tajribasi, madaniyati, psixologiyasi, doirasi, ijtimoiy mavqei va maqsadlari bir-biri bilan uzviy bog'liq holda o'rganiladi. Mavjud adabiyotlarda madaniy farqliliklar, global til o'zgarishlari, shaxsiy va ijtimoiy kommunikatsiyaning zamonaviy shakllari, virtual muloqot muhitining o'ziga xosliklari mukammal

yoritiladi. Pragmatika sohasining zamonaviy ishlanmalarida til strukturasi, nutq aktlari, kontekstual asoslar, til etiketi, kutilma va haqiqiy ma'no, nutq odob-axloqi, sotsiokulturna ko'rsatkichlar, til va gender, yosh, milliy o'ziga xoslik, zamonaviy axborot muhitining ta'siri, onlayn-kommunikatsiyaning muloqotga kirib kelishi kabi ko'plab jihatlar tizimli ravishda o'rganilmoqda. Pragmatika zamonaviy adabiyotlarda mustaqil, murakkab va ko'p qirrali ilmiy yo'nalish sifatida namoyon bo'lmoqda. Ma'lumki, an'anaviy tahlillarda til strukturasi va grammatika asosiy ahamiyat kasb etgan bo'lsa, yangi adabiyotlar tilning kommunikativ va madaniy-falsafiy ahamiyatini ochish, uning zamonaviy jamiyatdagi real funksiyasiga e'tibor qaratishni birinchi o'ringa olib chiqdi. Har bir sohaning dinamik taraqqiyoti pragmatika faniga ham ta'sir etmoqda. Buning natijasida pragmatikadagi yondashuvlar ham yangilandi, moslashuvchan, hayotiy va zamon ruhi, ehtiyojlari, texnologiyalari bilan uyg'unlashgan shaklga keldi.

Hozirgi zamon pragmatik tadqiqotlari tilshunoslikda interdisiplinar yondashuvga asoslanmoqda. Bu esa, fanlararo qarashlarning, psixologik, ijtimoiy, madaniy, axborot, virtual va boshqa omillarning sintezini yuzaga olib chiqmoqda. Pragmatikaning asosini tashkil qiluvchi nutq aktlari va kommunikativ strategiyalar yangi zamon sharoitida tahlil qilinmoqda. Zamonaviy adabiyotlarda til vositalarining konkret kommunikativ vaziyatda muomala qilish mexanizmlari, vayaxt yo'llari, til va jamiyat, til va tafakkur, til va madaniyat o'rtasidagi muammolar, ijtimoiy o'zgarishlarning tildagi in'ikosi dolzarb mavzuga aylangan. Bugungi adabiyotlarda yangi texnologiyalar, multimedia va raqamli kommunikatsiya, global tarmoq, sun'iy intellekt, avtomatik til tahlili va korpus lingvistikasining imkoniyatlari keng ko'lamda ilmiy izlanishda qo'llanilmoqda. Amaliy yondashuv tarafdori bo'lgan zamonaviy tilshunoslar tildagi o'zaro muloqotdagi noan'anaviy va kutilmagan holatlarni o'rganishda yangi texnologiyalarning ahamiyati, onlayn-kommunikatsiya va global madaniyat ta'sirini ko'rsatmoqda. Bu esa ana shu sohada izlanish olib borayotgan barcha olim va tadqiqotchilarga keng imkoniyatlar eshigini ochmoqda. Har yili chop etilayotgan yangi adabiyotlar va jurnallar, xalqaro konferensiyalarda o'qilayotgan ma'ruzalarda pragmatika, uning zamonaviy yo'nalishlari va yangi metodologiyalari, sotsial va madaniy qirralari, onlayn va real muloqotdagi xususiyatlari batafsil yoritilmoqda. Bu esa barcha zamonaviy lingvistika sohasida pragmatika va u bilan bog'liq tadqiqotlarning qamrovini, dolzarbligini, nazariy va amaliy ahamiyatini yanada oshirdi. Jamiyat taraqqiyoti til taraqqiyotini belgilaganidek, til va nutqning zamonaviy ijtimoiy muhitdagi harakatlari ham pragmatika nazariyalarini yangilash va rivojlantirishda muhim rol o'ynamoqda. Bu borada zamonaviy adabiyotlarda tilning dinamikasi, o'zgaruvchanligi, ijtimoiy va madaniy omillar bilan bevosita bog'liqligi, nutq etiketi, holatga moslashuvchanlik, axborot uzatilishining kommunikativ vositalari tadqiq etilishi orqali ilmiy tendensiyalar boyimoqda. Zamonaviy

adabiyotlar pragmatika sohasini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Bu adabiyotlarda til va nutqning amaliy, maqsadli, kontekstual, sotsiokulturna, madaniy, psixologik va texnologik qirralari keng qamrovda ilmiy tahlil qilinayotir. Pragmatikadagi yangiliklar ham nazariy, ham metodik, ham amaliy jihatdan boyimoqda. Buning natijasida, pragmatikaning tilshunoslikdagi mavqei, zamonaviy kommunikatsiya muhitidagi oʻrni, dolzarbligi va real hayotdagi ahamiyati har qachongidan ortdi. Zamonaviy adabiyotlar pragmatika fani oldida yangi ufqlar ochmoqda, bu esa boshqa barcha tilshunoslik va ijtimoiy sohalaridagi ilmiy tadqiqotlar uchun mustahkam asos boʻlib xizmat qilmoqda.[6]

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, badiiy matnning lisoniy tadqiqida pragmatikaning oʻrni beqiyosdir. Chunki u nafaqat asarning semiotik va lingvistik tarkibini, balki muallif va oʻquvchi oʻrtasidagi kommunikativ jarayonni, matnlardagi ijtimoiy va individuallik faktorlarini, matn orqali beriladigan taʼsir, ruhiy va estetik oʻzgarishlarni tubdan tadqiq etishga imkoniyat beradi. Pragmatika badiiy matn tahlilida asar muammolarini toʻliq koʻrsatadi, muallif nutqining ijtimoiy va shaxsiy tomonlarini ochib beradi, kommunikativ samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Bu esa, oʻz navbatida, badiiy matnni chuqur va mukammal oʻrganishga, yangi gʻoya va tahlillar yaratilishiga zamin yaratadi. Shu bois badiiy matnlarning lisoniy tadqiqida pragmatik yondashuv doimo dolzarbligini saqlab qoladi va ijodkorlik, til madaniyati, kommunikativ motiv va ehtiyojlarning toʻliq tahlil etilishini taʼminlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ashurova D.U. Badiiy matn sinergetikasi // Oʻzbekistonda xorijiy tillar. - 2024. - 10-jild. - № 1 (54). - B. 39-59.
2. Yoʻldasheva X. Badiiy matnning sotsiopragmatik tadqiqi. Filol. fan. d-ri (DSc)... diss. -Qarshi, 2023. - 227 b.
3. Mahmudov N. Til tilsimi tadqiqi. - Toshkent: Mumtoz soʻz. 2017. - 176 b.
4. Safarov Sh. Pragmalingvistika. – Toshkent: Oʻzbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2008. - 318 b.
5. Usmanova Sh., Bekmuxamedova N., Iskandarova G. Sotsiolingvistika. - Toshkent: Universitet, 2014. - 84 b.
6. Umurzoqova M. Lisoniy shaxs tushunchasining sotsiopragmatik aspektida oʻrganilishi / Oʻzbekiston Milliy universiteti xabarлари, 2023. 1/11. - B.285-287.
7. Xolmurodova M. Erkin Azam kinoqissalari tilining sotsiopragmatik aspekti. Filol. fan. b. fals. dok. (PhD) ... diss. avtoreferat. - Andijon, 2021. - 51 b.
8. Xudoyberganova D.S. Oʻzbek tilidagi badiiy matnlarning antropotsentrik talqini. Filol. fan. d-ri ... diss. avtoreferat. - Toshkent, 2015. - 240 b.